

Стратегічні пріоритети розвивального освітнього середовища для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку в умовах санаторно-курортного закладу

Поліщук Світлана Вікторівна¹, Совтисік Дмитро Дмитрович²

Опубліковано	Секція	УДК
30.10.2025	Освіта/Педагогіка	374-053.4:614.215

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17969686>

Анотація. У статті висвітлений стан та обґрунтована необхідність пошуку нових стратегічних напрямів діяльності санаторно-курортних комплексів України. Розкрито суть та зміст розвивального освітнього середовища

На основі аналізу нормативно-правових актів, наукових джерел і сучасних освітніх практик уточнено зміст поняття «розвивальне освітнє середовище» в контексті санаторно-курортної освіти. Автори детально досліджили особливості функціонування санаторно-курортних закладів у сучасних умовах, розкрили сутність та важливість формування в них розвивального освітнього середовища для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, вказали на необхідність кардинальних змін у їхній діяльності, які в першу чергу повинні бути спрямовані на підвищення якості обслуговування юних пацієнтів і конкурентоспроможності оздоровчого закладу.

Посилаючись на нормативно-правові акти України з питань реформування вітчизняної освітньої системи автори статті, на основі здійснюваного аналізу роблять висновки та вказують на необхідність подальшого поглиблення розвивального освітнього середовища для дошкільнят та дітей молодшого шкільного віку в умовах санаторно-курортного закладу.

Окрім всього іншого в статті вказано конкретні завдання, які сприяють створенню сприятливого розвивального освітнього середовища для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку в закладах санаторно-курортного типу та визначено найбільш важливі напрямки роботи забезпечення якості освіти.

Ключові слова: дошкільнята, молодший шкільний вік, розвивальне освітнє середовище, санаторно-курортний заклад, формування, розвиток, впровадження, забезпечення, умови, завдання.

¹ Поліщук Світлана Вікторівна, кандидат педагогічних наук, доцент, завідувачка кафедри педагогіки та менеджменту освіти, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1325-0143>

² Совтисік Дмитро Дмитрович, кандидат біологічних наук, доцент кафедри фізичної реабілітації та медико-біологічних основ фізичного виховання Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1522-1669>

Strategic priorities of a developmental educational environment for preschool and primary school children in a sanatorium-resort setting

Annotation. The article addresses the issue of developing a developmental educational environment for preschool and primary school children in the context of sanatorium and resort institutions, which is becoming increasingly relevant under contemporary educational reforms and socio-economic challenges. The authors proceed from the understanding that early childhood and primary school age represent a crucial and sensitive period for the formation of physical, psychological, cognitive, and social competencies, particularly for children requiring health rehabilitation and long-term medical support.

The purpose of the study is to substantiate strategic priorities for the development of a developmental educational environment in sanatorium and resort institutions and to determine effective directions for ensuring its quality in accordance with the principles of the New Ukrainian School and national educational policy. The research methodology is based on a systematic and interdisciplinary approach, including theoretical analysis and synthesis of scientific literature, examination of normative and legal documents regulating educational and health-preserving activities, comparative analysis, and generalization of pedagogical practices.

The article clarifies the essence of the concept of a developmental educational environment and reveals its multidimensional structure, which integrates educational, health-preserving, psychological, social, and organizational components. Particular emphasis is placed on the necessity of combining educational and rehabilitation functions within a unified educational space aimed at the holistic development of the child. The authors highlight the importance of implementing child-centered, competence-based, inclusive, and partnership-oriented approaches, as well as innovative pedagogical technologies, digital tools, and personalized learning trajectories.

The study identifies key organizational and pedagogical conditions and priority tasks that ensure the effective functioning of a developmental educational environment in sanatorium and resort institutions. These include the modernization of educational programs, continuous professional development of pedagogical staff, improvement of material and technical resources, implementation of internal quality assurance systems, and strengthening cooperation between educators, medical professionals, parents, and children.

The scientific novelty of the research lies in substantiating strategic priorities for the development of a developmental educational environment in sanatorium and resort institutions as an integrated educational and rehabilitation system focused on the comprehensive development of preschool and primary school children. The practical significance of the study consists in the possibility of applying the proposed approaches and recommendations in the management and organization of educational activities, improving the quality of educational services, and enhancing the competitiveness of sanatorium and resort institutions that provide educational support to children

Keywords: preschoolers, younger school age, developmental educational environment, sanatorium and resort institution, formation, development, implementation, provision, conditions, tasks.

Вступ

Динамічне та ефективне функціонування розвивального освітнього середовища має надзвичайно важливий вплив на розвиток і становлення дитини, на її фізичний, психологічний та розумовий стан, сприяє розвитку природних здібностей. Особливого значення це набуває для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, оскільки дошкільна та початкова освіта є цілісним процесом, спрямованим на забезпечення різнобічного розвитку дитини відповідно до її задатків, нахилів, здібностей, індивідуальних психічних і фізичних особливостей, культурних потреб, формування моральних норм, набуття соціального досвіду та підготовки до подальшого життя.

У цьому контексті важливим є формування розвивального освітнього середовища для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку у санаторно-курортних закладах, що зумовлено, насамперед, високим рівнем їх захворюваності. Надання якісних освітніх і розвивальних послуг у таких закладах забезпечує не лише оздоровлення дітей, а й сприяє їх фізіологічному розвитку.

Сьогодні чітко усвідомлюється важливість дошкільного та молодшого шкільного періоду, як основи подальшого особистісного становлення дитини. Тому розвиток освітньої діяльності в умовах санаторно-курортних закладів зумовлений потребою у підвищенні якості послуг, зміцненні конкурентоспроможності оздоровчих закладів, а також у вирішенні стратегічних завдань колективу в нових економічних і соціальних умовах.

Зважаючи на вищесказане та враховуючи основні положення Національної доктрини розвитку освіти, увага педагогів все більше фокусується на створенні моделі закладу дошкільної та початкової освіти як відкритої цілеспрямованої соціальної системи. Тому, відповідно до вимог частини 3 статті 41 Закону України «Про освіту», Закону України «Про дошкільну освіту», нової редакції Базового компоненту дошкільної освіти, Положення про внутрішню систему забезпечення якості освіти МОЗ України, ставиться завдання подальшого розвитку освітнього середовища санаторно-курортними закладами. Це дає нам підстави стверджувати, що дошкільна та початкова освіта в умовах санаторно-курортного закладу – це стратегічний ресурс для усестороннього розвитку дитини та забезпечення національних інтересів, а також зміцнення авторитету та іміджу закладів дошкільної та початкової освіти, де створені умови для самореалізації кожної особистості.

Саме тому, в умовах оновлення змісту освіти, визначення нових цілей, засобів, показників ефективності, якості, результативності діяльності закладу дошкільної та початкової освіти, появи варіативних програм і технологій, що супроводжується інноваційними процесами, питаннями суттєвих змін до деяких підходів, планування діяльності закладів дошкільної та початкової освіти, потреби оновлення освітньої бази закладу, поширення і використання інтерактивних форм впливу на педагогічний процес, організація навчання дітей за методиками та технологіями, які активізують розумову діяльність і творчо організовують освітній процес.

Все вище сказане дає нам підстави зробити висновок про те, що на сучасному етапі плідна співпраця усіх учасників освітньо-виховного процесу набуває найбільш актуального змісту, насамперед, щодо створення та оптимізації гармонійного розвивального середовища для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Саме

на вирішення цієї проблеми націлена розбудова розвивального освітнього середовища санаторно-курортного закладу.

Досвід свідчить, що стратегія забезпечення якості освітньої діяльності та розвивального середовища закладів дошкільної освіти (включаючи і санаторно-курортні) визначає стратегічні пріоритети розвитку установи, започатковує організаційні шляхи, спрямовані на реалізацію права кожної дитини на доступність дошкільної освіти, повноцінний фізичний, інтелектуальний, естетичний, моральний, соціальний розвиток та забезпечення рівних та стартових можливостей майбутніх першокласників перед вступом до школи. Тобто ми спостерігаємо, що ця стратегія спрямовує учасників освітнього процесу до реалізації ціннісних пріоритетів особистості, суспільства та держави на засадах європейських вимірів якості освіти.

Зважаючи на вище сказане, ми можемо стверджувати, що вибрана нами тема дослідження є досить актуальною, оскільки стратегія розвитку розвивального освітнього середовища санаторно-курортних комплексів спрямована у площину цінностей особистісного розвитку, варіативності закладів дошкільної освіти. Крім всього іншого, вона (стратегія) зумовлює модернізацію факторів, від яких залежить якість освітнього процесу, зміст, методи, форми навчання і виховання, система контролю і оцінювання, управлінські рішення, взаємну відповідальність учасників освітнього процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблема впливу розвивального освітнього середовища на дітей дошкільного та молодшого шкільного віку знайшла своє відображення в працях вітчизняних науковців та дослідників: М. Кудли, О. Кириченка, О. Савченко, А. Цимбалару, С. Трубачова, О. Мушки, Н. Гонтаревської, А. Замши, Л. Козіброди та інші. Зокрема науковець В. Радченко в своїх наукових доробках багато уваги приділяє розумінню поняття «розвивальне середовище». На думку науковця, це середовище, в якому учень отримує можливість прагнути до цілі, що цікава йому, а під час її досягнення розвивати власну компетентність. Тобто можна говорити про організований певним чином освітній простір, де відбувається розвивальне навчання [6, с. 4]. Цій проблемі приділяє увагу дослідник М. Кудла, який зазначає, що поняття «розвивальне середовище» є відносно нове. При цьому М. Кудла зазначає, що воно безпосередньо пов'язано з розвитком особистості учня, без чого практично неможливим є формування освітнього середовища.

Науковець О. Савченко в контексті освітнього процесу у початковій школі, розглядає розвивальне освітнє середовище як комплекс матеріально-технічних, санітарно-гігієнічних, ергономічних, естетичних, психолого-педагогічних умов, чи забезпечують організацію життя та навчання початкової школи, їхній розвиток [7].

Виходячи із вище сказаного М. Кудла вважає, що основою розвивального освітнього середовища є розвивальне навчання. Тобто воно є одним із провідних об'єктів дослідження вікової психології [4].

У зв'язку із зазначеним доречно конкретизувати сутність і характеристики поняття «освітнє середовище». У найбільш загальному розумінні науковець С. Калашник [9, с 745-746] характеризує його як «соціально-побутові умови, у яких

проходить життя людини, оточення. З позиції педагогіки «середовище» розглядається як система міжособистісних відносин і ставлень до світу» [5].

За результатами спеціального дослідження Н. Гонтаровська розглядає освітнє середовище як елемент соціуму, цілеспрямовану, організовану, керовану, багатофункціональну, відкриту педагогічну систему, в межах якої учень закладу загальної середньої освіти усвідомлює себе як соціально-розвинену цілісність [1].

Отже наявний у спеціальних джерелах інформації матеріал, що стосується поняття «освітнє середовище» засвідчує його багатоплановість, наявність різних підходів до визначення його сутнісних характеристик, а відтак про необхідність подальшого наукового пошуку у цьому науковому напрямі.

Метою написання статті є актуалізація уваги до проблем стратегічного розвитку санаторно-курортних закладів освіти, обґрунтування рекомендацій у частині пріоритетів та засобів державної політики, збереження інституційно-корпоративної сфери і стратегічних оздоровчо-навчальних комплексів для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.

Завданнями дослідження є проаналізувати наукові праці провідних вітчизняних науковців та дослідників з проблем впливу розвивального освітнього середовища на фізіологічний, психологічний і моральний розвиток дітей дошкільного та молодшого шкільного віку в умовах санаторно-курортного закладу; виявити шляхи та засоби, які сприяють ефективному розвитку освітнього середовища цих закладів в контексті концепції нова українська школа та в контексті реформування вітчизняної освітньої системи.

Результати

Основні аспекти реалізації положень Концепції «Нова українська школа» передбачають орієнтацію на дитину, створення інклюзивного та безпечного середовища, формування сучасного освітнього простору, упровадження партнерської взаємодії, компетентнісного підходу й педагогіки партнерства, а також цифровізацію освіти та неперервний професійний розвиток учителя [10].

У контексті санаторно-курортних закладів, зокрема формування в них розвивального освітнього середовища, встановлено, що в Україні окремі санаторно-курортні школи працюють на засадах Концепції Нової української школи, а створене ними освітнє середовище ґрунтується на принципі інтеграції [11, с. 4].

Згідно із Законом України «Про освіту» система внутрішнього забезпечення розвивального середовища для дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку в умовах санаторно-курортного закладу передбачає здійснення таких процедур і заходів:

- визначення принципів та процедур забезпечення якості освіти;
- здійснення моніторингу та періодичного перегляду освітніх програм;
- забезпечення підвищення кваліфікації педагогічних працівників санаторно-курортних закладів;
- забезпечення наявності інформаційних систем для ефективного управління освітнім процесом закладу освіти;
- забезпечення публічності інформації про освітні програми;
- забезпечення наявності необхідних ресурсів для організації освітнього процесу;
- оприлюднення критеріїв, правил та процедур оцінювання педагогічної діяльності.

Аналіз сучасних інновацій у практиці освіти юних пацієнтів санаторно-лікувальних закладів свідчить, що на сучасному етапі здійснюється експериментальна перевірка ефективності нової парадигми функціонування закладу загальної середньої освіти. Цю парадигму відображає проєкт «ДОВІ», згідно з яким школа розглядається не як фізичне місце перебування дітей задля навчання, а як об'єкт, що здобуває статус віртуального освітнього простору.

У нинішніх реаліях актуалізується завдання державної політики щодо пошуку та впровадження ефективних інструментів, здатних посилити потенціал санаторно-курортного комплексу з метою забезпечення найбільш дієвого розвивального освітнього середовища. Це зумовлено тим, що діяльність дошкільної освіти санаторно-курортного типу спрямована на забезпечення якісної й доступної освіти, гармонійного та всебічного розвитку дітей дошкільного віку – як із фізичними відхиленнями, так і без них. Важливим завданням є створення в умовах закладу розвивального життєвого простору для формування життєвих компетенцій вихованців відповідно до нової редакції Базового компонента дошкільної освіти, а також програм розвитку дітей дошкільного віку «Українське дошкілля» та «Впевнений старт», які задають орієнтири змістового наповнення освітньої роботи з дошкільнятами й націлюють педагогів та батьків на особистісний розвиток дітей за основними напрямками.

Основними завданнями закладів санаторно-курортного типу в контексті забезпечення сприятливого розвивального освітнього середовища для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку є:

- створення максимально сприятливих умов для навчання, виховання та розвитку дітей дошкільного віку і молодших школярів;
- забезпечення психолого-педагогічного та методичного супроводу організації життєдіяльності дітей у санаторно-курортному закладі;
- здійснення особистісно орієнтованого підходу в становленні особистості дошкільника та молодшого школяра, забезпечення реалізації їхніх інтелектуальних, культурних і творчих можливостей шляхом упровадження інноваційних педагогічних технологій, методик і програм;
- моделювання освітнього процесу як цілісної системи, що сприяє саморозвитку особистості;
- упровадження в закладі освіти інноваційної, експериментальної та дослідницької роботи;
- реалізація права дитини на індивідуальний розвиток відповідно до її потреб, задатків і можливостей;
- створення умов, що забезпечують оптимальну організацію освітнього процесу в загальних та інклюзивних групах;
- підвищення якості та ефективності освітнього процесу шляхом упровадження інформаційно-комунікаційних технологій та комп'ютерно орієнтованих форм навчання;
- забезпечення педагогічного співробітництва зі школою щодо адаптації вихованців до умов навчання в Новій українській школі;
- забезпечення якісного функціонування виховного процесу та збереження здоров'я дітей шляхом оновлення освітньо-методичної, матеріально-технічної та психолого-педагогічної бази закладу освіти і ін.

При цьому досить важливим моментом є врахування напрямків роботи системи якості освіти в умовах санаторно-курортного закладу.

На наш погляд, найбільш важливими напрямками роботи щодо забезпечення якості освіти є:

- використання типових освітніх програм, рекомендованих Міністерством освіти і науки України з метою розробки на їх основі власної освітньої програми для ЗДО;

- повне та всебічне науково-методичне забезпечення освітнього процесу;
- впровадження системи моніторингу рівня знань дошкільнят і учнів молодшого шкільного віку, а також підвищення кваліфікаційного рівня педагогічних працівників закладу освіти;
- модернізація матеріально-технічної бази закладу освіти;
- створення оновленого (відповідно до вимог часу) програмно-методичного забезпечення закладів освіти;
- здійснення особистісно-орієнтованого підходу у становленні особистості дошкільника, реалізація його інтелектуальних, культурних та творчих можливостей шляхом впровадження інноваційних педагогічних технологій, методик, програм;
- створення максимально сприятливих умов навчання та виховання дітей, їх розвитку та ін.

Тільки при дотриманні цих вимог є можливим повноцінний особистісний та інтелектуальний розвиток дітей дошкільного та молодшого шкільного віку в умовах санаторно-курортного закладу, захист їх психічного здоров'я шляхом психологічної експертизи і діагностики, соціально-психологічної корекції, профілактики, соціальної реабілітації, психологічної просвіти всіх учасників освітньо-виховного процесу.

Висновки

Проведений аналіз засвідчує, що у реаліях сьогодення актуалізується завдання державної політики щодо пошуку та впровадження ефективних інструментів і засобів, спрямованих на розвиток якісного освітнього середовища для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку в умовах санаторно-курортного закладу.

Одним із ключових завдань державної політики, її стратегічним пріоритетом у забезпеченні високоякісного розвивального середовища для цієї категорії дітей, є систематизація засобів навчання, виховання та розвитку як найважливішого ресурсу, що забезпечує максимально можливе розкриття потенціалу кожної дитини та її успішне майбутнє в різних сферах життєдіяльності. Необхідною умовою досягнення цієї мети є створення оптимальних організаційно-педагогічних, освітньо-методичних і матеріально-технічних умов для стовідсоткового охоплення дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку якісною дошкільною освітою шляхом урізноманітнення форм її здобуття.

Крім того, важливим завданням державної політики у сфері забезпечення якісного навчання й виховання дітей є забезпечення наступності у реалізації завдань духовного, національно-патріотичного, фізкультурно-оздоровчого та трудового виховання між дошкільною та початковою ланками освіти.

Усі зазначені процеси мають реалізовуватися за рахунок залучення бюджетних і позабюджетних коштів, що дозволить створити належні умови для розвитку дошкільної освіти, забезпечити реалізацію прав громадян на її здобуття, формування життєвих компетентностей дітей та створення умов для їх гармонійного розвитку відповідно до природних задатків, нахилів, здібностей та потреб. Важливим є також удосконалення науково-методичної та професійної підготовки педагогічних працівників, формування елементарних компетентностей щодо здорового способу життя на основі моральних цінностей, а також підвищення рівня довіри суспільства до закладів освіти.

Перспективними напрямками подальших наукових досліджень є розроблення механізмів ефективного управління процесом ресурсного забезпечення санаторно-курортної галузі на основі функціонального підходу. Це дасть змогу оцінити стан, виявити проблеми розвитку й функціонування санаторно-курортних закладів системи

МОЗ України та сприятиме поліпшенню розвивального освітнього середовища для дітей дошкільного віку.

Список використаних джерел

1. Гонтаровська Н. Б. Теоретичні і методичні засади створення освітнього середовища як фактору розвитку особистості школяра : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.07. Київ, 2012. 474 с.
2. Інноваційні технології розвитку особистості : наук.-метод. посібник / за наук. ред. Н. Б. Гонтаровської. Дніпропетровськ : Інновація, 2011. 278 с.
3. Інноваційні технології навчання в умовах модернізації сучасної освіти : монографія / за наук. ред. д. пед. н., проф. Л. З. Ребухи. Тернопіль : ЗУНУ, 2022. 143 с.
4. Кудла М. В. Розвивальне освітнє середовище у початковій школі як фактор становлення успішної особистості. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2020. № 70, Т. 2. С. 95-99. DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.70-2.17>
5. Молнар Т. І. Формування розвивального освітнього середовища в Новій Українській Школі. Педагогічні науки. 2024. № 105. С. 20-25. doi: <https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2024-105-3>
6. Радченко І. О. Управлінські аспекти формування розвиваючого освітнього середовища в закладі загальної середньої освіти : дипломний проєкт магістра. 073 Управління навчальним закладом. Київ : КМУ імені Бориса Грінченка, 2024. 70 с.
7. Савченко О. Я. Навчально-виховне середовище сучасної школи: діалог з В. О. Сухомлинським. Науковий вісник Миколаївського державного університету. Педагогічні науки. 2005. Вип.8, Ч. 1. С. 4-9.
8. Тимошко Г. М., Гладуш В. А. Розвиток комунікативної компетентності педагогів в умовах інклюзивного освітнього середовища : монографія. Ніжин: Видавець Лисенко М.М., 2023. 192 с.
9. Тлумачний словник української мови / за ред. д-ра філологічних наук, проф. В. С. Калашника. 2-ге вид., випр. і доп. Харків : Прапор, 2005. 992 с.
10. Шарова Т., Коломоєць Г., Малечко Т. Освітнє середовище в інклюзивному просторі НУШ: проблеми та шляхи їх вирішення. Проблеми освіти. 2023. Вип. 2. С. 231-250.
11. Шеломкова Н. Ю. Інтегровані уроки з фізичної культури в санаторній школі № 11. Виступ на педагогічній раді комунального закладу «Харківська санаторна школа № 11». 2021. 19 с.
12. Mombaers, T., Donche, V. (2020). Hospital School Students' Academic Motivation and Support Needs: A Self-Determination Perspective. *Front. Educ*, 5, 106.